

فرصت انتظار چیست و چرا مهم است؟

● حمید رئیسی
آموزگار، اقلید فارس

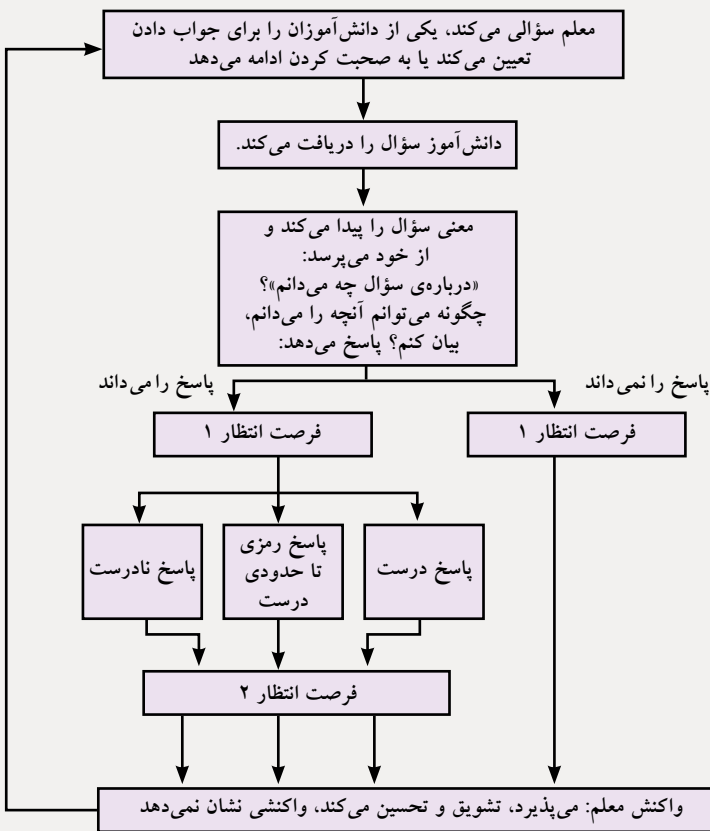
اشاره

تحقیقات نشان می‌دهد که معلمان ابتدایی از میان ابزارهای تدریس، بیشتر از سؤال استفاده می‌کنند. آموزگار کارآمد برای کمک به رشد تفکر دانش‌آموزان خود، تمرکز بر موضوعات مهم، هماهنگ‌سازی بحث مفید، تقویت مهارت‌های پردازش، ایجاد نگرش علمی مثبت و افزایش درک و فهم دانش‌آموزان، از سؤالات مناسب و مفید بهره می‌برد (کراگر و استون، ۲۰۰۱). طرح سؤال مفید معلم را قادر به ایجاد چارچوبی ذهنی برای کمک به درک و فهم دانش‌آموزان می‌کند (الف مارتین و همکاران، ۲۰۰۵).

یکی از متغیرهای مؤثر مربوط به سؤال پرسیدن معلم که بر یادگیری دانش‌آموزان در محیط آموزشی تأثیر می‌گذارد، فرصت انتظار^۱ است که تأثیر مداومی بر تعاملات کلامی و میزان پیشرفت دانش‌آموزان در کلاس درس دارد. فرصت انتظار مفهومی آموزشی و یکی از ابعاد مهم تحقیقات در زمینه‌ی تدریس است و ماری باد روو^۲ در سال ۱۹۷۲ آن را ابداع کرده است. (رابرت استهل، ۱۹۹۴).

آموزگار بعد از طرح یک سؤال مدت‌زمانی را ساکت می‌ماند و به دانش‌آموز فرصت فکر کردن می‌دهد. به این مدت‌زمان، فرصت انتظار اول می‌گویند. بعد از پاسخ دادن و تمام شدن صحبت دانش‌آموز، معلم دوباره لحظاتی را ساکت می‌ماند و سپس به پاسخ دانش‌آموز واکنش نشان می‌دهد که به آن فرصت انتظار دوم می‌گویند. طول فرصت انتظارها را در حالت عادی میان یک تا دو ثانیه گزارش داده‌اند (ماری باد روو، ۱۹۸۶).

دانش‌آموزان بعد از شنیدن سؤال، ابتدا سعی می‌کنند معنی آن را دریابند (اگر سؤال پیچیده یا چند قسمتی باشد، درک معنی سؤال از اهمیت بیشتری برخوردار است)، سپس براساس دانسته‌ها و تجارب خود به پاسخ‌های احتمالی آن فکر می‌کنند و پاسخ می‌دهند. در ادامه معلم به پاسخ دانش‌آموزان بازخورد مناسب می‌دهد و در صورت نیاز برای اصلاح پاسخ داده شده، آنان را راهنمایی می‌کند. (شکل ۱)

شکل ۱: نقشه‌ی پرسیدن سؤال، دانش‌آموزان برای تفکر نیاز به زمان دارند. چه اتفاقاتی موجب می‌شود یادگیرنده، سؤال کند؟

چقدر فرصت؟

ماری باد روو مدت فرصت انتظار یک را به طور متوسط یک ثانیه بیان می کند. به نظر کراگر فرصت انتظار دوم نیز به همین کوتاهی است که معلمان اغلب پاسخ دانش آموزان را عیناً تکرار می کنند یا از بازخوردهای سطحی مانند آره، اهوم یا خوب است، استفاده می کنند. اکثر معلمان بدون توجه به مشکل بودن سؤال در حدود یک ثانیه منتظر پاسخ می مانند و پس از پاسخ دانش آموز، بدون هیچ گونه راهنمایی برای اندیشیدن بیشتر، فوراً به پاسخ داده شده واکنش نشان می دهند. توبین (۱۹۸۴) گزارش داده است که افزایش مدت زمان پاسخ دادن دانش آموزان موجب پیشرفت بیشتر آن ها و تغییر در روش تدریس معلم می گردد. مدت مطلوب فرصت انتظار به نوع سؤال و راهنمایی معلم بستگی دارد. از نظر توبین یک راهبرد کارآمد این است: سؤال را مطرح کنید، صبر کنید، یکی از دانش آموزان را برای پاسخ دادن انتخاب کنید و دوباره سؤال را تکرار کنید، (شکل ۲) (رالف مارتین و همکاران، ۲۰۰۵).

بسیاری از محققان رابطه‌ی معناداری میان

افزایش مدت فرصت انتظار و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان گزارش داده‌اند به نظر ریلی (۱۹۸۰) نتایج افزایش فرصت انتظار به پیچیدگی، سطح شناختی سؤال و انتظارات معلم از دانش آموزان بستگی دارد. افزایش فرصت انتظار برای سؤالات سطح پایین طبقه بندی شناختی بلوم (دانش و فهمیدن) کاهش پیشرفت، و برای سؤالات سطح بالا (تجزیه، ترکیب و ارزش یابی) افزایش پیشرفت را به همراه دارد (آزوبویکی^۲).

فرصت انتظار به مدت سه ثانیه یا بیشتر برای دانش آموزان و معلم نتایج مطلوبی دارد که به برخی از آن ها در ادامه اشاره شده است.

* میزان درست بودن پاسخ دانش آموزان افزایش می یابد.

* تعداد دانش آموزان بیشتری به سؤال پاسخ می دهند.

* تعداد داوطلبها و پاسخ های مناسب افزایش می یابد.

* دانش آموزان در امتحانات نمرات بهتری کسب می کنند.

وقتی آموزگار به مدت سه ثانیه یا بیشتر در مکان مناسبی از کلاس ساکت می ایستد و به

دانش آموزان فرصت فکر کردن می دهد، تغییرات مثبتی در رفتار و شیوه‌ی تدریس او ایجاد می گردد؛ از جمله:

* راهبرد سؤال کردن دانش آموزان متنوع تر و با کیفیت تر می گردد.

* تعداد سؤالات آن ها کمتر و کیفیت سؤالات بیشتر می شود.

* بیشتر از سؤالات سطح بالا - که به پردازش اطلاعات بیشتری نیاز دارد - استفاده می کنند (رابرت استهل، ۱۹۹۴)

* انتظارات معلم از عملکرد دانش آموزان افزایش می یابد.

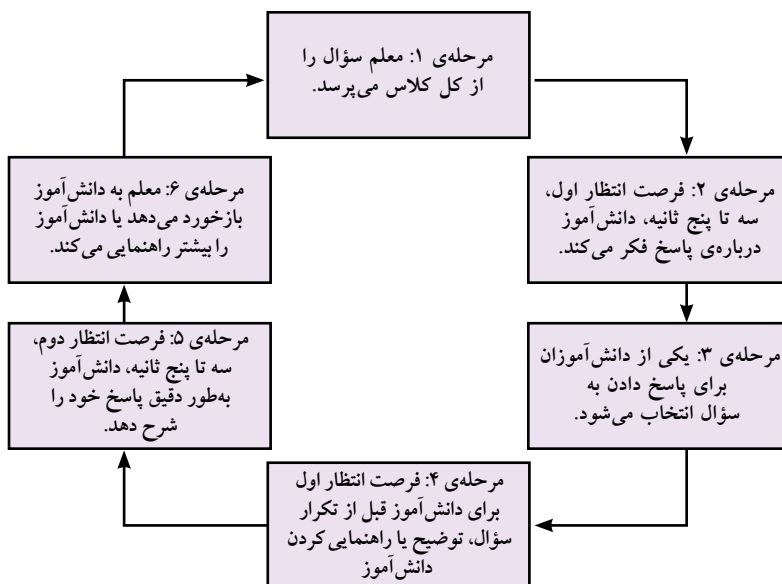
* تعاملات دانش آموزان افزایش می یابد.

* معلم محوری (نشان دادن و بیان کردن درس) کاهش می یابد.

* عدم موفقیت دانش آموزان در پاسخ دادن کاهش می یابد (ماری باد روو، ۱۹۸۶).

پی نوشت

1. Wait-Time
2. Mary Budd Rowe
3. Azubuike

شکل ۲: راهبرد سؤال کردن برای کل کلاس؛ زمانی که سؤال برای کلیه دانش آموزان طرح می گردد. این راهبرد می تواند مشارکت دانش آموزان را تا بیشترین حد افزایش دهد.